

Упркос досадашњим приватизацијама у Србији, једино је обим производње кромпира, шљива и малина успео да достигне ниво од пре двадесет година. Ово је податак који боље од свих експертских анализа говори о разорним последицама и стварном досегу спроведене приватизације. Она је у фуриозној пројекцији новог врлог неолибералног идеолошког света требало да буде кључни процес у транзицији од урушеног социјалистичког система ка неслућеним висинама капитализма. Уместо процеса транзиције и стабилизације друштва и привредних токова на капиталистичкој основи дошло је до пљачкашке тајкунизације нашег друштва и преузимања најважнијих економских и пословних ресурса од уске групације „привредника“ који сада представљају владајућу политичку и економску групацију у нашој земљи, уз асистенцију странака које целом процесу пузајућег преузимања власти дају неопходан политички легитимитет.

У исто време десетине хиљада радника остало је без посла. Фабрике су смишљено слате у стечај, темељно девастиране и оробљене да би биле лакше купљене, пољопривредно и пословно земљиште претварано у грађевинско. Свако питање о пореклу новца којим су се будзашто куповале обезвређене фирме сматрано је као реликт одбаченог морализаторског нагваждања. Није било важно каквог је порекла новац, важно је да операција без анестезије претварања друштвеног и државног власништва у приватно буде обављена што пре и без великих обзира. Магична и свемогућа рука тржишта ће ионако све касније поставити на своје место. Следећи овакву идеолошку конструкцију, дошли смо десет година од демократских промена до тога да се социјална правда и питање једнакости јављају као све снажнији захтеви декласираних радних слојева који су остављен на ветрометини и то без икакве ефикасне синдикалне заштите, перспективе и солидарности.

Зато се и поставља питање шта је био стварни циљ приватизације и који су њени социјални и економски резултати. Ово питање све више долази у жижу јавности како се овај фамозни процес ближи крају и када су остала предузећа која нико не жели да купи јер је породично сребро одавно распродато за мале паре. Утихнули су громогласни предизборни захтеви наших политичких странака за преиспитивање процеса приватизације. Долазак на власт значио је и скидање са политичке агенде овог мучног и више не тако важног питања, јер приватизација већ иде својим природним путем и само треба сачекати да она заокружи своју разорну путању. А онда ће слободно тржиште рећи своју спасоносну реч. Зашто би се онда странке трудиле око питања приватизације када она има своју логику која ће нас довести у нови свет либералног капитализма у коме је човек најзад препуштен слободној вољи да одлучује о својој економској судбини

ослобођен стега државне регулације. Из тог хаоса настаће нови свет у коме неће бити места за радничка права, синдикате, социјална питања и солидарност. Најзад ће се знати ко је прави газда и ко поседује приватну својину и он ће бити и већ јесте главни ослонац сваке владе у отварању европских перспектива, а све кроз изградњу суровог капитализма и најогољеније експлоатације.

Какви су стварни резултати досадашње приватизације? На то питање се може одговорити тек када утврдимо каква је врста капитализма увођена након пада реалног самоуправног социјализма, система којег је пре свега прегазило време и оданост и приврженост нефункционалним идеолошким химерама и заблудама. Када један систем не може да следи технолошки и привредни развој, а друштво остане оковано превазиђеном идеологијом, он остаје заробљеник својих идеолошких тлапњи и историјских обмана. „Тако смо се током читавих деведесетих трудили да изградимо капитализам, а нисмо видели да се капитализам постепено ослобађао свог осећаја за одговорност и поштење. Мислимо да је то што видимо савршено нормално и да је одувек било тако. Зато смо толерисали очигледну пљачку која се називала приватизацијом, верујући да је она интегрални део капитализма.“

Управо се очигледна пљачка и недостатак осећаја за поштење и одговорност показала не само у Хрватској, како то пише у *Еурозину*. И то није само одлика приватизације у Србији и Хрватској већ се ова врста приватизације јавља и у другим земљама нашег региона. Овај процес је веома проицљиво осведочио позоришни редитељ Кокан Младеновић, говорећи о свођењу револуције на еволуцију. „Ово што данас живимо у Србији је цена револуционарног кукавичлука људи који су нас предводили 5. октобра 2000. године. Револуцију су свели на еволуцију. Направили су јефтин компромис између крупног капитала и ниских људских потреба. Фотеље министарства, банковни рачуни су задовољили амбиције нове политичке елите.“

Ми више нисмо ни у сфери еволуције, већ у простору труљења једног друштвеног ткива. Овако описани процеси пљачкашке и тајкунске тзв. приватизационе стратегије изнедрили су посебан сој људи, као што се то дешава након свих „револуција“, слој нових газда, контроверзних бизнисмена и тзв. пословних људи које повезује заједничка црта: општа грабеж, недостатак осећаја за опште добро, разобручена похлепа, примитивизам, безочност и бескрупулозност у повезивању са државним и партијским структурама и, као посебна одлика, беспризорно непоштовање елементарног људског достојанства. То је сој нових српских домаћина и пословних људи спремних да примене најригорознију и најбезочнију експлоатацију каква је била позната на почетку индустријске револуције, ускраћујући при томе радницима елементарна људска и социјална права. Држава се у овом послу јавља или као активни савезник или невољни посматрач немоћан да се искобеља из шуме често непотребних тзв. правних и законски одређених процедура. У

овом делу текста нужно је навести неке изјаве директора Агенције за приватизацију као аргументацију за тврдње о немоћи наше државе. „Криза јесте допринела погоршању привредног амбијента, па тиме и успешнијем довршењу приватизације, али сматрам да не би било оправдано пренаглашавати њен утицај. Оно чему је свакако допринела јесу финансијски ефекти приватизације. Међутим, с обзиром на то да пред крај процеса имамо мање успешних приватизација него што је то био случај раније, у последње време постаје повод да се погрешним аргументима преиспитују и доводе у питање укупни позитивни резултати приватизације друштвене својине. На другој страни имате запослене чија се очекивања често заснивају на времену када је предузеће пословало пуним капацитетима, па се очекује да чим нови купац уђе у предузеће, оно настави да послује тамо где је стало пре десет или двадесет година.“ У овој заиста антологијској изјави Владислава Цветковића, приљезног државног службеника, може се препознати лицемерство и бескрупулозност државе према процесу приватизације. Заиста је неприхватљиво и неумесно да радници очекују да нови власник покрене процес производње кад му у већини случајева није ни до какве производње, већ се он бави парцелисањем новог грађевинског земљишта, али то већ није надлежност државе јер је она уредно обавила свој посао, не мешајући се ни у порекло новца, а ни у стварне намере нових газда. Радници су ту само колатерална штета.

Овакве изјаве државних чиновника најбоље осликавају дух једног времена у коме је капитализам славио свој неодмерени и неутемељени неолиберални тријумф краја историје, а који се врло брзо претворио у разорни талас несагледиве економске и социјалне кризе. Ова разарајућа криза је показала да ако тржишна привреда и њена моћ ауторегулације пређу одређене границе, њен основни мотив постаје пре свега похлепа и конзумеризам, остваривања бајковитог америчког сна и привредног функционисања без икаквог озбиљнијег уплитања и регулације државе. У нашим условима похлепа се највише испољила у стварању монопола у многобројним привредним областима, а нарочито у трговини. Створен је прототип финансијског *perpetuum*

mobila

јер се велики инвестициони подухвати наших тајкуна финансирају на монополима успостављеним највишим ценама увозне робе у региону. Слична машинерија функционише и у грађењу великих храмова потрошње на јефтино добијеном или поклоњеном грађевинском земљишту. Тако је на таласу неокрњеног и необузданог монопола стасала та посебна врста похлепних јапијеваца, дисциплинованих војника и извршилаца идеолошке неолибералне концепције, како су то иначе чинили чикашки момци, спроводећи спасоносне шок терапије као универзалне панацеје за све транзиционе земље реалног социјализма. Као да је реч о остваривању модела једнодимензионалног човека оданог једино профиту и стицању, при чему се губи суштина људског постојања и стваралаштва. Таква врста неолибералних крсташа, контроверзних инвеститора и новоизниклих постратних профитера и припадника старе гарде из Милошевићевог режима укључила се у легалне токове приватизације у држави слабих институција, корумпираног судства и недостатка елементарне контроле.

Тако смо готово преко ноћи добили нове латифундисте, витезове транзиције, угледне пословне људе са ивице закона, мешетаре разних врста. Приватизација је уместо да буде главно средство и полуга за стварање стабилног капиталистичког система прерасла је у општу отимачину, понижавање немоћних и остарелих радника, куповање фирми по багателним ценама и њихово касније уништавање исисавањем преостале здраве супстанце. На углавном рашчишћеном терену приватизације остале су само олупине и девастиране фабричке хале, похарана складишта и немоћни мали акционари који нису успели да са новим српским газдама и домаћинима остваре и почетне кораке социјалног програма. Убрзо се показало да су фабрике куповане само због измене урбанистичких планова и добијања грађевинског земљишта. Приватизација је спровођена по тактици спржене земље и што је најтрагичније, стотине хиљада радника изглобљених из свог социјалног и економског лежишта претворено је у немоћне, очајне и бесне санкилите остављене на милост и немилост новом транзиционом времену и појединачној солидарности.

Показало се на многим примерима да је овакав једностран начин приватизације само још више продубио економску и политичку кризу јер није донео најважнију ствар за наше друштво и привреду – реструктурирање власничког статуса, улагање у развој производње, технолошку модернизацију, отварање нових производних линија, развој предузетничког духа, денационализацију и стварање нове предузетничке класе способне и предузимљиве. Уместо тога добили смо нове дворске лиферанте и кориснике државних ресурса у приватне сврхе, монополисте као главну уставу за развитак модерног привредног предузетништва ослоњеног на квалитетне и одрживе привредне иницијативе. Очигледно је да влада све снажније окована тајкунским капиталом постаје оружје у рукама презадужених и преинвестираних тајкунских фирми чији таоци постају сви делови нашег друштва.

Саша Ћоговић, економиста Института за тржишна истраживања, на веома прецизан начин је оценио досадашње досеге вођења економске политике. „Креатори економске политике болују од ароганције и синдрома нојеве главе у песку. Влада наставља са самозаваравањем и заваравањем привреде и становишта без икаквих консеквенци по оне који су главни креатори виртуелних економских пројекција. Привреда и становништво ове земље су жртве једне неолибералне економске доктрине у којој је све препуштено тржишту. Под плаштом тржишта које у Србији није ни функционисало правдале су се ликвидације правних субјеката, каматне стопе пословних банака, цена производа у трговачким ланцима, цене некретнина. А у исто време бујала је јавна администрација, бирократизована и отуђена, која је само подстицала мито и корупцију. Државне институције су само статирале или биле параван преко којег се одвијао процес неконтролисане приватизације, а тиме и даљег раслојавања становништва, у само таквом амбијенту су и могли настати монополи или картели у појединим привредним

делатностима, али и у историју отићи поједина предузећа или пак банке које су имале тржишну перспективу. Док је било приватизационих прихода и било је лако задуживати се, дотле је и трајао привид лагоднијег и бољег живота и пословне климе у земљи.“

Сви показатељи, економски и социјални, указују на то да је и код нас тај балон привидног просперитета и свемоћног тржишта пукао, али то као да није зауставило нашу упорну политичку групацију неолиберала и тржишних фундаменталиста да и даље воде исту пропалу неолибералну политику, не одступајући ни корак од концепта који је довео до потпуног девастирања наше привреде и друштва. И мада их је уверљиво демантовала пракса земаља које су они уздизали као недостижан модел успешног слободнотржишног вођења економске и фискалне политике, ови неуморни и ирационални заступници обесмишљене економске и политичке доктрине не желе да одступе ни за педаљ, они настављају свој измаштани пут у слободнотржишни рај.

Тако један од водећих идеолога неолиберализма и неспутаног слободног тржишта Борис Беговић у тексту „Командант Срђан“ (не Шапер, већ Богосављевић) наводи: „Нешто ми се чини, на основу различитих извора, да домаће јавно мњење није баш благонаклоно према тржишној привреди, приватизацији, марљивом раду, капитализму, богаташима и сличним евроатлантским феноменима. Они су само за веће плате, али уколико то може уз мање рада, и сигурније радно место. Па онда није баш шокантна новина да такво јавно мњење има негативан став према приватизацији – реструктурирању предузећа, поготово кад то доводи до умањења запослености.“

По овом теоретичару либерализма и слободног тржишта радници управо треба да подржавају тајкунске капиталисте и богаташе који их остављају без посла или им не исплаћују редовно ионако мизерне плате и доприносе за пензионо и здравствено осигурање. Заиста су ови наши радници неразумни, уместо да из петних жила подржавају процес приватизације у којој губе своју основну егзистенцију и било какве изгледе за будућност они су нашли за сходно да доводе у питање свете и недодирљиве саморегулишуће постулате слободног тржишта и неолибералне идеологије у којој не постоји простор за корпус социјалних права и интереса, већ је појединац препуштен себи на брисаном простору транзиције и на њему је да се што пре ослободи својих социјалних заблуда и прихвати покорно сурову експлоатацију као неминовни усуд у корачању ка високим сводовима капиталистичког Ел Дорада.

Први министар за приватизацију у влади Зорана Ђинђића Александар Влаховић сматра да није тачна оцена да се није водило довољно рачуна о пореклу капитала јер за то је била надлежна комисија за спречавање прања новца. „Било би добро направити

анализу колико предузећа после приватизације има лошије перформансе него пре тога. Полази се од претпоставке као да је привреда Србије била у савршеном стању, па је дошла приватизација која је упропастила највећи број тих предузећа, што није тачно. Ретки су случајеви, заиста ретки, да је неко предузеће пре приватизације имало добре финансијске перформансе а да је после приватизације запало у велике проблеме. Бројни су примери да су предузећа пре приватизације била у тешкоћама, а да су захваљујући приватизацији успешно реструктурисана. Наравно, постоји велики број предузећа која су и пре и после приватизације лоше стајала и као последицу имају велики број штрајкова. Сматрам да када предузећа нису ликвидна, треба да иду у стечај, без обзира на то да ли су приватизована или нису.“

Пре свега би било потребно направити анализу колико је богатији овај бивши министар након одласка са дужности првог министра за приватизацију и у колико је и у каквим приватизацијама он сâм и/или у конзорцијуму учествовао. Кратко и јасно, стечај је једини излаз само овај бивши министар не каже шта са људима који су годинама радили у тим фирмама. А зашто је онда и вођена приватизација када је већина фирми могла да оде у стечај и без приватизације и да се тако створи много јаснија привредна ситуација него што је то сада након, по речима бивших и садашњих министара и државних чиновника, сасвим успешне приватизације.

Колико је не само овај функционер Демократске странке удаљен од реалног живота говоре подаци о разним достигнућима овог ипак успешног процеса. Од 2.260 уговора о куповини предузећа у процесу приватизације због непоштовања уговорних одредби раскинуто је 430. Најчешћи разлози за разлаз са купцем су непоштовање уплате и неинвестирање. Домаћа валута је тренутно слабија 30 одсто од пре годину дана, а регулисане цене, оне које одређује држава, порасле су за 13,9 одсто. Плате су са 400 евра пале на 330 евра, а трошкови живота скочили су за девет одсто. Дневно у Србији штрајкује 20 до 25 фирми, а све чешће се у појединим градовима удружују радници неколико предузећа да бројношћу придобију пажњу надлежних. Заједнички захтев им је само исплата зарада и доприноса који касне и по неколико година. На улицама су најчешће запослени из приватизованих предузећа. Агенција за приватизацију потврђује да купци приватизованих предузећа купују предузећа често ради грађевинског земљишта, често испуњавају своје обавезе према радницима само у периоду док их контролише овај државни орган. Након истека те контроле престају да исплаћују плате, прекидају производњу. Од почетка ове године затворено је 11.500 радњи, а током целе прошле године 3000. Са 15,7 одсто старијих од 65 година Србија је на четвртном месту листе најстаријих популација у свету. Статистика је неумољива: од 2003. године до прошле године рођено је 20 одсто мање деце у централној Србији, изузев Београда, и 15 одсто мање у Војводини, не рачунајући Нови Сад. Демографи упозоравају на то да је у 62 општине два пута мање рођених него умрлих. У Србији је од 107 хиљада укупно регистрованих малих, средњих и великих предузећа тренутно блокирано или неликвидно 65,2 одсто. Према последњем мерењу испод линије сиромаштва живи 6,6

одсто људи. Ако се та цифра удвостручи, значи да негде између 13 и 15 одсто грађана живи испод линије сиромаштва. Фрапантан је податак да чак 25 до 30 одсто људи живи око те линије сиромаштва.

Последња истраживања Медија галупа о утицају кризе на нашу земљу говоре о томе да половина испитаника сматра да им је много лошије укупно друштвено стање него прошле године. Око 70 одсто грађана Србије осећа светску економску кризу у сопственом домаћинству, а у истом проценту преовлађује став да најгори део кризе тек предстоји. Мање од 15 одсто грађана сматра да тренутно живи добро, сваки други је рекао да живи лоше или неиздрживо, а сваки трећи да живи подношљиво. За 55 одсто испитаника ситуација се веома или углавном погоршала у поређењу са претходном годином, а за 40 одсто остала иста, док се само седам одсто анкетираних изјаснило да им се материјална ситуација поправила. Број оних који су задовољни животним стандардом је на нивоу статистичке грешке. Технолошки наша привреда заостаје за европском 40 година, што је посебно важан и узнемиравајући податак. Од октобра 2008. године до данас без посла је остало 30.000 људи. У Србији је тренутно без посла 488.000 људи, а званично се стопа незапослених креће око 16 одсто радно способног становништва (незванична стопа је виша од 20 одсто). У првих шест месеци ове године 10.200 радника проглашено је технолошким вишком. Процена је да у овом тренутку наши грађани издржавају 18.000 људи који по закону носе титулу државног функционера.

Овакве и сличне податке могли бисмо наводити у недоглед, али су и ови довољни, а за ваљану и аргументовану анализу процеса приватизације коју прижељкује бивши министар за приватизацију Александар Влаховић можда бисмо могли ангажовати угледну фирму „Делоит Туш“ специјализовану за објективну процену економског и социјалног доемета и резултата спроведене приватизације. Ови показатељи су довољни за закључак да приватизација у Србији није отворила друштвену и економску перспективу нашим грађанима, напротив, она је транзицију претворила у сурову првобитну акумулацију капитала, у безочну тајкунизацију и стварање тзв. бизнис елите која је правила своје империје на нашим леђима и то великим задуживањима, ниским платама и безобзирном експлоатацијом запослених. Тако је приватизација створила дубоке и непремостиве социјалне разлике и разорила и последње остатке социјалне државе. Она је створила нову класу бахатих и похлепних тајкуна неспособних да буду предузимачки слој неопходан за покретање наше привреде и друштва. Уместо тога добили смо удружења привредника као парapolитичке, а стварно лобистичке организације које очигледно поседују и контролни пакет у функционисању наших партија и целокупног политичког и привредног живота.

С друге стране имамо немоћну и нејаку државу и фрагментирано и разорено друштво, идеално тло за функционисање тајкунског капитализма у коме не постоје основна

Пише: Маринко М. Вучинић
уторак, 11 август 2009 13:42

начела либералне демократије и елементарна логика класичног капитализма. Не постоји више јака интелектуална заједница способна да изнедри политичку и цивилизацијску алтернативу успостављеном поретку дивљег и необузданог капитализма.

Како процес приватизације делује у стварном животу, мимо агенција, бивших министара за ипак успешну приватизацију, стечајних управника, синдикалних функционера можемо најбоље осетити из сведочења радника који учествују у штрајковима. Зоран Митић из нишког „Нитекса“ на радном месту је изгубио три прста. „Осакаћена ми је десна рука, а сада би да ми узму и живот. Газде су ‘Нитекс’ добиле као суво злато, а иза себе оставили пустош. Људи су изгубили достојанство. Радим у фирми у којој је просечна плата 5.000 до 15.000 динара. И да је редовна, једва бисмо преживели.“

Весна Дамјановић, запослена у „Нитексу“, има двоје деце и храни се у народној кухињи. „Рачуни стижу, ми немамо одакле да их платимо. Ако не умремо од бриге, од глади хоћемо. Нема више од кога да се зајми, јер цео Ниш гладује.“

„Иако је суд пресудио у нашу корист, мала је вајда била од тога јер је из фабрике ‘Коштана’ изнето буквално све. Остали су само голи зидови и тек покоји комад канцеларијског намештаја. Своје заостале личне дохотке наплатио сам са неколико директорских кожних фотеља“, наводи Горан Величковић, некадашњи мајстор у овој фабрици, а сада таксиста у Врању.

Вођа штрајкача „Заставе-електро“ из Крагујевца Радојица Михајловић спреман је на радикалније и одлучније облике отпора и протеста. „Поново ћемо блокирати пругу, али је могуће да нас на путу од Раче до Лајковца блокира полиција. Ако се то деси, ићи ћемо преко њива пешке, преко стаза и богаза, али нећемо одустати. Запалићемо владу. И то озбиљно намеравамо да урадимо. Нема нам друге него да када кренемо за Београд понесемо канистере са бензином и да их уразумимо, па да коначно схвате да ми више немамо куд. То значи дошли смо до зида, а кривци за то нису само газде. Иза свих машинација стоји Влада Србије и она ће бити одговорна за смрт или самоповређивање неког од нас.“

Драган Миленковић из Влахова, пре него што је извршио самоубиство, својој супрузи са мобилног телефона послао је поруку у којој је рекао да ће се убити јер не може да обезбеди егзистенцију својој породици. Драган је раније радио у Стаклари у Прокупљу где је након приватизације остао без посла.

Све су ово потресне слике очајног положаја нашег напуштеног и изгубљеног радништва и осталих запослених људи, слике живота, разарања људских судбина и онеспокојавајуће немоћи којом су опхрвани наши људи, свесни да губећи своје радно место, губе пре свега своје достојанство и било какву перспективу. Ако влада и странке не покажу већи степен одговорности за тежак социјални положај стотине хиљада људи, лако се може десити да дође до провале санкилотског гнева, а историја је дала довољно доказа како се те револуције завршавају. Наша приватизација је испунила свој круг, од слављеничке приватизације „Сартида“ до понижавајућих понуда за Београдски сајам. Понижење и осећај губитништва остали су као белези на попришту наше, како то државни функционери уобичавају да кажу, ипак успешне приватизације. Наша влада је изгледа приметила да се подиже талас штрајкова и протеста ојађених радника, па је кренула да спрема нови пакет мера под радним насловом „Шта би требало предузети да штрајкови не постану радикални“. И влада се досетила да предложи да Министарство унутрашњих послова мора благовремено и ефикасно да предузме мере ради обезбеђивања окупљања запослених који штрајкују на законом дозвољеним местима, али зарад несметаног функционисања јавног саобраћаја како би се омогућило да запослени и у условима економске кризе остварују своја права на окупљање.

Лицемерству никада краја и оно иде уз сваку власт која није спремна да се на реалан и озбиљан начин суочи са последицама своје владавине, већ покушава да обесмисли сваки покушај рационалног решавања друштвене кризе, што би подразумевало и њихов одлазак са власти. Једно је сигурно – људи који су изгубили достојанство спремни су да пређу границу жртвовања и да се боре за свој дигнитет. То је једноставна политичка лекција коју ниједна власт није озбиљно савладала.